

Szabó G. László:

A XIV. MŰVELŐDÉSELMÉLETI NYÁRI EGYETEM MEGNYITÓJA

A Csongrád Megyei Tanács, a TIT Megyei Elnöksége és a Nyári Egyetem Intéző Bizottsága nevében szeretettel köszöntöm Önöket a XIV. Művelődéseméleti Nyári Egyetem megnyitása alkalmából.

Örömmel tölt el, hogy a teremben régi kedves ismerősöket és új arcokat egyaránt látok. Külön is hálásan köszönöm megyei elnökségünk nevében régi hallgatóink ragszkodását rendezvényünkhöz. Nem csupán udvariasság mondatja ezt velém: higgyék el, nagy-erkölcsi erő és szakmai siker számunkra, hogy mind többen évről évre visszatérnek tanfolyamainkra. Azt kívánom, hogy új hallgatóink is így kötődjenek majd a művelődéseméleti nyári egyetemhez. Programszerkesztőink, szervezőink a nyári egyetem megtartó ereje érdekében a jövőben is mindent megtesznek.

Nyári egyetemünk tematikáit az eddigiekben általában az jellemezte, hogy a művelődési folyamat aktuális, gyakran sok gondot, kérdőjelet tartalmazó témaköreit tűzték napirendre. Így van ez ebben az évben is, ezért igyekezünk a téma országosan ismert szakembereit meghívni az előadások, illetve konzultációk megtartására.

Közművelődés - értékrend, önmagukban is a viták keresztüzében álló fogalmak, melyek a gyakorlatban sem lenne szabad, hogy elváljanak egymástól. Olyan ikerpár ez, amelyben az egyik hibája, zavara átsugárzik a másikra.

A közművelődési folyamat csak akkor tölti be rendeltetését, ha értékeket továbbít, tudatosít, ha az értékrendszerek életünkben betöltött szerepére felhívja a figyelmünket.

Napjainkban gyakran beszélünk az értéktudat zavarairól. Meglepődve tapasztalhatjuk, hogy embertársaink egy része nincs tisztában alapvető értékekkel, életmódjában úgynevezett látszat értékeket épít be és követ. Sokan nem képesek a különböző értékek és célok vonzásából önmaguk számára egy helyes és követhető értékrendszert kialakítani. Furcsa, a felszínen önellentmondásnak látszó vonása ez mai társadalmunknak, amelyről szívesen mondogatjuk, hogy egyre inkább épít az emberi tényező növekvő szerepére.

A felszínen jelentkező önellentmondásról beszélnek, de meggyőződésem, hogy értéktudatunk zavarai mélyen a gazdaság- és társadalómépítés folyamatában gyökereznek.

A magyar társadalom még ki sem heverte a felszabadulást követő évtizedek hatalmas változásait - tudjuk, az életmód lassan, generációk alatt változik -, már is egy olyan szakaszhoz érkeztünk, amikor belső és külső gazdasági kényszerűségek hatására egy nyitottabb, sokkal inkább mozgásban lévő, az érdekeltség élvét többkevesebb következetességgel átgondolt és érvényesített társadalómépítő gyakorlatot kell folytatnunk.

Manapság többször elhangzik a reform, a kísérletezés vállalásának általános szüksége. Mindez - úgy gondolom - rendkívül nagy hatást gyakorol a társadalom tagjainak értéktudatára is. Ezért sem kevés közöttünk az illúzióvesztett ember, hogy csak a legszélsőségesebb hatást említsem. Hiszen valamikor, a szocialista építkezés kezdetén simábbnak gondoltuk az utat, rövidebb

idő alatt elérhetőnek a végcél. Nem árt ezzel kapcsolatban felidézniünk Lenin: A nagy kezdeményezés c. tanulmányának néhány gondolatát. "A proletariátusnak ahhoz, hogy győzzön, hogy megteremtse és megszilárdítsa a szocializmust, kettős, illetve kettősségében egységes feladatot kell megoldani: Először, a tőke elleni forradalmi harcokban tanúsított határtalan bátorságával magával kell ragadni a dolgozók és kizsákmányoltak tömegét... a burzsoázia megdöntésére és minden ellenállási kísérletnek teljes elnyomása céljából... Másodszer maga után kell vonnia... az új gazdasági építés útjára, az új társadalmi kapcsolat, az új munkafegyelém, az új munkaszervezet megteremtésének útjára, ... Ez a második feladat nehezebb az elsőnél, mert semmi esetre sem oldható meg egyetlen hősies fellángolással..."

Csupán vázlatosan, a hangos gondolkodás jellegét fenntartva a gazdaságépítő tevékenység oldaláról is szeretném véleményemet kifejteni.

Induljunk ki a marxi politikai gazdaságtan azon alapvető tételéből, amely minden emberi érték forrásának a munkát tekinti. Ha felidézzük emlékezetünkben Marx közismert példáját a munkát végző takács, vagy építőmester, illetve a pók vagy a méh vonatkozásában, akkor emlékezzünk az emberi munkát minősítő nagyon lényeges szavakra is, mely szerint "a legrosszabb építőmestert már eleve a legjobb méh fölé helyezi az, hogy a sejtet a fejében már felépítette, mielőtt viaszból megépítené. A munkafolyamat végén olyan eredmény jön létre, amely megkezdésekor a munkás elképzelésében, tehát eszmeileg megvolt."

A munkát Marx a szükségletekkel való összefüggésben is elemezte, bebizonyítva, hogy ezek mindig tartalmazzák a "kell" normatív elemét. Tudjuk, hogy az ember nemcsak a közvetlen szükségletei kielégítésére végez

munkát, hanem érdekeinek, elgondolásainak megfelelően azon túl is. Tehát meg kell terveznie a munkát. Ebben a folyamatban az érték orientáló szerepet játszik, a perspektívát testesíti meg, azt a perspektívát, célt, jövőt, amit éppen a munka végeredményeként hoz majd létre. Ily módon a marxi értékelméletet a mindennapi gyakorlat elméleti bázisának tekinthetjük, filozófiai, szociológiai, etikai, esztétikai szempontból egyaránt.

Ahhoz, hogy a munka forrása legyen minden értéknek, a munkát meg kell szabadítanunk mindazon vonásaitól, amelyek ma még torzítólag hatnak. Tudomásul kell tehát vennünk, hogy gazdasági, társadalmi fejlődésünk jelen szakaszában még van számtalan olyan objektív tényező és körülmény, amely az egyének értékelő tudatában zavarokat idézhet elő.

A jelenlevők előtt nem kell bizonyítanom, hogy a szellemi kultúra alkotásai, a kultúrát közvetítő intézmények és szervezetek milyen nagy szerepet játszhatnak a tömegek értéktudata, értékrendszere helyes alakításában.

Nézzük, mi a valóság helyzet ezen a téren? Csupán három rövid, de úgy érzem jellemző példa kiragadásával szeretném érzékeltetni ebbéli aggályaimat.

Féltő, hogy hatásvadász látszatú az első példa, noha nem annak szánom. A televízió ma kétségtelenül az első számú kultúraközvetítő fórummá lépett elő. Sajátos műsorszervezete, amelyben oly gyakran az egyik műsor hatása kirovja a másikat, - vajon - jól szolgálja-e a politikai céljainkkal összhangban álló értékorientációt?

Közművelődési munkánkat ma válságtünetek jellemzik. Jól mutatja ezt az Élet és Irodalom hasábjain zajló vita, amely Kertész Ákos: Kell egy csapat c. cikkéhez kapcsolódik.

Napjainkra egyértelművé lett, hogy nem lehet a hagyományos módon közművelni, de nem tisztázódott még az sem, hogyan kell ma ezt a fontos munkát végezni. Igazat adhatunk többeknek, akik azt állítják, hogy módosultak azok az értékek, értékrendek, amelyek a ma emberének életét meghatározzák. Úgy tűnik, hogy az emberek többsége hasznossági, célszerűségi oldalról közelít a kultúrához is. Ilyen körülmények között fennáll az a veszély, hogy teljesen háttérbe szorul a magasabb igényekre, műveltségre alapozó szellemi kultúra. Vagy csak közvetítéssel fejti ki hatását?

Ennek a veszélyeire Lukács György egyetlen mondatával hívnám fel a figyelmet, amely így hangzik: "Ha valaki közülünk égszer politikailag helyesen foglal állást egy kérdésben, ki tudná megmondani, hogy ebben Homérosznak, Shakespeare-nak vagy Tolsztojnak mennyi szerepe van!"

A népművelők ezért nem adhatják fel a saját műveltségük és a környezetük fölemelése érdekében folytatott küzdelmüket. A jelentkező igényeket figyelembe véve azt kell adni, amit az embereknek kérniök kellene. A szellemi kultúra értékeit is el kell juttatnunk szándékunk szerint mindenkihez. Új formákat és módszereket kialakítva nem szabad visszariadni semmiféle ravasz "árukapcsolástól" sem a cél érdekében. Így is lehet, sőt kell ellentételezni a túlságosan praktikusnak tűnő értékrendszert.

Így érkeztem el a harmadik példámhoz.

Az értéktudat formálásában rendkívüli szerepe van a marxista művészetkritikának. Ennek a megállapításnak természetesen az ellenkezője is igaz. Zoltai Dénes szavait idézem, amelyek az Erkel évforduló kapcsán hangzottak el: "Valahol felekezetek csatáznak, csonkítva magukat is, az értékőrző, értékgyarapító progresszív nemzeti kultúrát is. Terjedőben valamiféle kulturális egyistenhit, szentekkel és mártírokkal, igazhitű főpapokkal, ügybuzgó klerikusokkal!

és fanatikus hívősereggel. Nem értem, sehogysem értem a dolgot. Az értékközpontú, sokféle értéket integrálni tudó, progresszív művelődést követelné a jelenkor, ugyanolyan erővel, mint követeli a kiművelt emberfők sokaságát és a demokratikus gondolati kultúrát."

Zoltai Dénes demokratikus gondolati kultúrát sürget. Én tovább tágítom a feladatot: gazdasági, társadalmi fejlődésünk egyik tartópillére a demokratizmus bővítése, fejlesztése. A demokratizmus műveltség, széleskörű és friss informáltság nélkül nem terjed, sőt nem is lehetséges. A műveltség eleve feltételez egy helyes értéktudatot, amely képessé teszi az embert a naponta jelentkező döntési helyzetek eredményes megoldására, orientálja cselekvését a termelés, a társadalmi és közélet, de a magánélet szférájában is szocialista céljaink irányába.

Nyári egyetemünk tematikájának szerkesztői ezt a kérdéskört igyekeztek sokoldalról megközelíteni.

Bízom abban, hogy most kezdődő egyetemi tanfolyamunk után tudásban, gyakorlati tapasztalatokban gazdagodva hagyják el - tisztelt Hallgatóink - e termet. Egyben hasznos és kellemes időtöltést kívánok minden kedves vendégünknek Szegeden - a napfény városában.